

ДОБРИ ЕВРОПЕЙСКИ ПРАКТИКИ В ОБЛАСТТА НА ЗДРАВНИЯ ТУРИЗЪМ В ГЕРМАНИЯ И УНГАРИЯ

Сийка Кацарова

Медицински университет – Варна

Вицепрезидент на Европейската спа асоциация

Председател и основател на Българския съюз по балнеология и спа туризъм

Член на Националния съвет по туризъм (Министерство на туризма)

Член на Комисията по здравеопазване на Германно-българската търговско-индустриална камара

GOOD EUROPEAN PRACTICES IN THE FIELD OF HEALTH TOURISM IN GERMANY AND HUNGARY

Siyka Katsarova

Medical University of Varna

Vice-President of the European Spas Association

President of Bulgarian Union of Balneology and Spa Tourism

Member of the Health Commission of the German-Bulgarian

Industrial Chamber of Commerce

РЕЗЮМЕ

Въведение: Все повече държави в Европа и в света, в това число и България, се насочват към диверсифициране на туристическия си продукт, като залагат на устойчиви форми на туризъм като спа, уелнес и медицински туризъм. След ковид пандемията е важно да се обединят усилията на различните правителства и институции за преодоляване на кризата в туризма и нарастващите случаи на постковид синдром. В този процес е полезен обменът на добри практики за развитие на здравен туризъм в страните, които имат дългогодишни традиции и добри резултати в тази област.

Цел: Целта на настоящата публикация е да се представят добри практики за развитие на здравен туризъм в Германия и Унгария като страни с традиции и утвърден имидж на пазара на здравен и медицински туризъм.

Материали и методи: Основните методи, приложени в изследването, са документален метод, анализ на стратегически документи и анализи на двете страни – дестинации на добри практики за здравен туризъм.

Дискусия и резултати: Германия разполага с отлични възможности за здравен туризъм и предлага спа, уелнес и медицински услуги в различни центрове, като се започне от дневни спа центрове за красота и се стигне до добре развити медицински курорти с модерно техническо оборудване и добре обучен и опитен медицински персонал. Голяма част от медицинските туристи избират Германия за своето медицинско лечение всяка година и целят процес се улеснява от адекватни политики, които правителството е предприело, за да осигури на своите и чужди граждани гости най-добрите налични медицински услуги, включително за амбулаторни услуги за превенция и профилактика в спа центрове. Застрахователното покритие за медицински процедури е една от най-добрите стъпки в това отношение и България може да се възползва от тази възможност да предлага спа услуги на немски граждани, които ще бъдат реимбурсирани в страната си.

По отношение на другата добра практика – моделът на Унгария – унгарското правителство подчертава във всички стратегически документи ролята на спа, уелнес и медицинския туризъм на база на предоставяните услуги, качество, размер и категории – международни, национални, регионални и местни.

Съгласно този подход „Националната стратегия за развитие на здравния туризъм в Унгария“ разграничава 17 спа центъра и медицински обекти с международно значение, 60 с национално значение и 110 с местно значение (1,7). Тази практика може да бъде приложена на по-късен етап и в България, за да се постигне преодоляване на регионалните дисбаланси в България.

Заключение: Въпреки многопластовите кризи, които настъпват след ковид пандемията, въпреки намаляване на покупателната способност на гражданите от всички европейски страни, се очаква здравният туризъм и дестинациите за здравен туризъм да продължат да увеличават своето влияние и да вземат по-голямо участие в туристическия микс в бъдеще. Тяхното основно предимство е индивидуалният подход към всеки турист и възможностите за подобряване на здравето и качеството на живот на хората от всички възрасти. В тази връзка обменът на добри практики е ефективен инструмент на национално и корпоративно ниво.

Ключови думи: здравен туризъм, добри практики, Германия, Унгария

ABSTRACT

Introduction: More and more countries in Europe and the world, including Bulgaria, are focusing on diversifying their tourism product, relying on sustainable forms of tourism such as spa wellness and medical tourism. Following the COVID-19 pandemic, it is important to unite the efforts of different governments and institutions to overcome the crisis in tourism and the growing cases of post-COVID syndrome. In this process it is useful to exchange good practices for the development of health tourism in countries that have long traditions and good results in this area.

Aim: The purpose of this publication is to present good practices for the development of health tourism in Germany and Hungary as countries with a tradition and positive image in the market of health and medical tourism.

Materials and Methods: The main methods used in the study are documentary method, analysis of strategic documents and country reports, and analysis of both countries—destinations of good practices for health tourism.

Discussion and Results: Germany has excellent opportunities for health tourism and offers spa, wellness and medical services in various centers, from day spas to beauty and well-developed medical resorts with modern technical equipment and well-trained and experienced medical staff. Many medical tourists choose Germany for their medical treatment each year, and the whole process is facilitated by adequate policies. The government has taken to provide its national and foreign guests with the best available medical services, including outpatient prevention and prevention in spas. The insurance coverage for medical procedures is one of the best steps in this regard and Bulgaria can take advantage of this opportunity to offer spa services to German citizens who will be reimbursed in their country.

With regard to the other good practice—the Hungarian model, their government emphasizes in all strategic documents the role of spa, wellness and medical tourism based on the services provided, quality, size and categories—international, national, regional, and local.

According to this approach, the National Strategy for the Development of Health Tourism in Hungary distinguishes between 17 spas and medical sites of international importance, 60 of national importance, and 110 of local importance. This practice can be applied at a later stage in Bulgaria in order to overcome regional imbalances in Bulgaria.

Conclusion: Despite the multi-layered crises that follow the COVID pandemic, despite the declining purchasing power of citizens in all European countries, health tourism and health tourism destinations are expected to continue to increase their influence and participate more in the tourism mix. Their main advantage is the individual approach to each tourist and the opportunities to improve the health and quality of life of people of all ages. In this regard, the exchange of good practices is an effective tool at national and corporate level.

Keywords: health tourism, good practices, Germany, Hungary

ВЪВЕДЕНИЕ

През последните години ролята на здравния туризъм нараства значително. Здравният туризъм обхваща около 5% от общия туризъм в ЕС28 и допринася приблизително 0,3% за икономиката на ЕС. Увеличаването на дела на здравния туризъм може да намали сезонността на туризма, да подобри устойчивостта и качеството на труда и може да помогне за намаляване на разходите за здраве чрез мерки за превенция и намалена консумация на лекарства (1,7). Все повече държави в Европа, в това число и България, се насочват към диверсифициране на туристическия си продукт, като залагат на устойчиви форми на туризъм (и конкретно във време на пандемия от КОВИД-19) като здравния туризъм, заимствайки от опита и черпещи вдъхновение от утвърдени в областта водещи европейски дестинации като Германия и Унгария.

1. МОДЕЛЪТ ЗА ЗДРАВЕН ТУРИЗЪМ НА ГЕРМАНИЯ

Германия е популярна дестинация за здравен туризъм и заема отлична позиция на пазара на здравния туризъм. Медицинските / здравно ориентирани почивки са важен фактор за входящата туристическа индустрия в Германия, като най-голям брой посетители пристигат от САЩ, Източна Европа и Азия. Високото качество на грижите, строгите етични стандарти и бързият достъп до специалисти го правят привлекателна дестинация за медицински туризъм. Медицинското обслужване в Германия също има отлично съотношение цена-качество. Германия не е най-евтината медицинска дестинация в световен мащаб, но цената на медицинското обслужване в Германия е значително по-ниска, отколкото в много други индустриализирани държави.

В Германия има около 60 здравни региона в страната. Те се развиват в екосистема от доставчици на първични здравни грижи, както и ин-

ституции или компании, специализирани в продукти и услуги, свързани със здравната икономика. Една от целите на създаването на такива региони е да се подобри качеството на живот на живеещите в региона, привличане на допълващи се индустрии и специализирани служители в региона, създаване на конкурентни дестинации (7).

Баден-Баден се счита за „цар на спа градовете (бани) в Европа“ поради своето наследство и традиции. 800 000 литра лечебни термални води текат от 23 извора всеки ден. В продължение на векове Баден-Баден е бил срещата на знатните, важните и богатите. Всички съоръжения и услуги са разработени, за да отговорят на очакванията на този сегмент от населението (например казино, крайбрежна алея, ексклузивни хотели, фестивална зала, театър, Kurhaus). Продуктовите разработки трябваше да бъдат внимателно фокусирани върху запазването на това, което прави града уникален и включително диверсификацията, очаквана от пазара (например програми като „Фитнес за ръководители“ или „Голф и здраве“). Центърът на града е пешеходен и пълен с кафенета, ресторанти, магазини, продаващи маркови продукти (например бижута, часовници) и луксозни хотели. Освен здравните заведения на отделните хотели и клиники, има и две бани. Friedrichsbad или Römerbad (Римската баня) представлява история и традиция, докато Caracalla Therme е за новото търсене, с удоволствие и уелнес услуги (например света на сауната). Двете съоръжения са разположени поотделно и не са свързани помежду си. Управлението и планирането на града се оказват успешни, тъй като е възможно да се запази историческият чар, като същевременно се разработват нови съоръжения, насочени към нови пазари. Основните послания при промотиране и брендиране на Германия като дестинация за здравен туризъм са показани в Табл. 1.

Германия е популярна дестинация за медицински туристи. Високото качество на грижи-

Табл. 1. Основни послания в бранд Германия за периода 2008–2017 г. (5)

Послание	година
Всичко друго – освен стрес!	2000
Германия има всичко, което сърцето и душата ви могат да пожелаят. Тук ще откриете нови значения на щастието. Добре дошли в свят на благополучие!	2008
Германия ви предлага здраве и уелнес!	2013
Здраве в Германия: Добре дошли в страната на естествените природни лечебни средства!	2017

Източник: Pforr, C. et al. (2013), Германия

те, строгите етични стандарти и бързият достъп до специалисти я правят привлекателна дестинация за медицинско обслужване. Медицинското обслужване в Германия също има отлично съотношение цена-качество. Германия не е най-евтината медицинска дестинация в световен мащаб, но цената на медицинското обслужване в Германия е значително по-ниска, отколкото в много други индустриализирани държави – особено САЩ (до 50% по-ниски). Географското ѝ разположение я прави чудесна точка за достъп до хората, за медицински туризъм (от Австрия, Белгия, Дания, Франция, Холандия, Полша, Швейцария и Люксембург). Възможностите на медицинския туризъм в Германия варират от дневни спа центрове за красота до добре развити медицински курорти с модерно техническо оборудване и добре обучен и опитен медицински персонал. Немската здравноосигурителна система има много позитивна репутация в цяла Европа. Огромен поток от медицински туристи избират Германия за своето медицинско лечение всяка година. Това се дължи главно на политики, които правителството е предприело, за да осигури на своите хора и гости най-добрите налични медицински услуги като никъде другаде. Застрахователното покритие за медицински процедури е една от най-добрите стъпки, предприети от германското правителство.

Стандартът на грижа в немските болници е изключително висок, вследствие на което ги прави предпочитани от международните пациенти.

Дестинация Германия предлага:

- а/ висококвалифицирани лекари, медицински сестри и други медицински специалисти, които преминават през задълбочено обучение, преди да им бъде разрешено да практикуват медицина, а от лекарите и хирурзите се очаква непрекъснато да се обучават, за да бъдат в крак с най-новите развития в своята област;
- б/ медицински технологии и най-съвременни възможности за лечение.

Германия е известна със своите технически иновации и превъзходно инженерство. Почти всички германски болници са оборудвани с високотехнологични образни технологии, като 3D ултразвук и ЯМР, а много специализирани клиници разполагат с най-съвременно оборудване, което осигурява на пациентите най-новите лечения. Хирургически работи и целеви лъчетерапии за пациенти с рак са само част от технологиите, които могат да бъдат предложени в германските клиници, наред със следните условия:

- а/ наличие на строги закони за защита на безопасността на пациентите;
- б/ наличие на строгите хигиенни мерки в германските болници;
- в/ прозрачност на резултатите от лечението и цялостните последващи грижи

Това привлича пациенти от цяла Европа и света. Най-големият източник на пациенти в Германия е Русия, следвана от Близкия изток; по-специално ОАЕ и Саудитска Арабия, Катар, Кувейт, Оман, и други източноевропейски страни. Силен интерес към медицинския туризъм има и от някои европейски пазари, включително Холандия, Великобритания и Австрия.

Берлин е все по-популярна дестинация за медицински туризъм. С повече от 130 клиници, 70 лечебни заведения и около 140 000 легла в хотела, това е отлично място за медицина и изследвания. Основни клиници като Германския център за сърдечни заболявания, „Charite“ – университетската болница на Берлин, болничните групи Vivantes и Helios, са добавили специфични услуги, които отговарят на нуждите на международните пациенти, включително многоезични лица за контакт, обучени в мултинационална култура, както и специални зони за комфорт.

Международните пациенти са привлекателни за клиниките по редица причини. Те генерират допълнителни доходи, използват свободен капацитет, обикновено избират по-висококачествени места за настаняване, възползват се от допълнителни услуги и остават по-дълго на място, отколкото е случаят например с градските туристи. Чрез свързване на доставчици и създаване на холистични структури за лечение столицата на Германия може да се възползва от медицинския туризъм като един от факторите за икономически растеж.

Въпреки че няма точна статистика за броя на хората, които посещават Германия за медицински, хирургични лечения или здравословни и уелнес причини, прогнозите варират от 150 000–250 000 годишно. Експертите са сигурни, че броят на медицинските туристи нараства.

Германия е изградила устойчива репутация в следните области:

- Лечение на ракови заболявания;
- Кардиология и сърдечно-съдови заболявания;
- Ортопедична хирургия;
- Неврология и неврохирургия;
- Лечение на затлъстяване/наднормено тегло;
- Лечение на бъбречни заболявания;

- Офталмология;
- Хирургически операции – уши, нос и гърло.

Наред с клиничните области, Германия е водеща дестинация и за диагностични прегледи, както и цялостни здравни и уелнес прегледи.

По време на ковид пандемията много от туристическите компании се ориентират към здравен и медицински туризъм като например „Fit Reisen“, които предлага почивка, съчетана с превантивни и рехабилитационни програми.

Германия е сред първите държави в света, предложили програми за рехабилитация на пациентите „след излекуване от COVID-19“ в клиничния център „Бад Зулца“ в Тюрингия – Bad Sulza (4). Факт е, че медицината и уелнесът работят успешно в постигане на основните цели на двете системи – здравето и по-доброто качество на живот на хората. Тези, които се чувстват добре през цялото време, са по-устойчиви на болести – и се възстановяват по-бързо. Клиниката за медицински спа Toskanaworld (TMSC), Klinikzentrum Bad Sulza (KBS), е изградена върху естествен солнен извор, който е интегриран в холистичните и мултидисциплинарни лечения, които се предлагат. Чрез комбиниране на медицински приложения с натуропатични подходи, фокусиращи се върху целия организъм, е възможно да се излекува по-задълбочено. Целта, която си поставя екипът на клиниката за рехабилитация Bad Sulza е да получи пълна представа както за пациента, така и за болестта, за да открие корените на заболяването, като разгледа по-отблизо връзката между емоциите, моделите на поведение и болестта. Това са елементи на прилагане в практиката

на принципите на интегративната медицина и на интегрираните грижи. В дългосрочен план целта е пациентите да се научават да участват в управление на заболяването си, за да могат да живеят по-пълноценно. Концепцията на програмата за възстановяване след Covid-19 разглежда всички аспекти на грижите за пациентите: дихателна, двигателна и костна, сърдечно-съдова, стомашно-чревна, имунологична, детоксикация, контрол на стреса и психично здраве. Включват се всички области на балнеологията, където може да се приложи възстановяване от уврежданията след ковид.

Назначаването за много лечения и хирургични процедури в Германия често могат да се правят бързо и лесно и не включват дълги периоди на изчакване. Освен това болшинството от лекарите и медицинския персонал говорят английски, което е голямо предимство.

2. МОДЕЛЪТ НА УНГАРИЯ В ОБЛАСТТА НА ЗДРАВНИЯ ТУРИЗЪМ

Туризмът съставлява 9,8% от БВП и 12% от заетостта на страната (като пряк и непряк принос), затова може да се твърди, че неговата роля в икономиката на страната е неоспорима (2,6). От първите етапи на масовия туризъм в Унгария през 60-те години на 20-и век спа и уелнес се утвърждава като най-важен туристически продукт за страната. Сезонността е един от основните структурни проблеми на туризма в Унгария, като продуктът „спа и уелнес“ играе изключителна роля за привличането на посетители за по-дълъг период от време и удължаване на туристиче-

Таблица 2. Видове здравен туризъм в Унгария

Видове здравен туризъм				
Уелнес			Медицински	
Спиритичен	Разкрасяващи терапии	Терапевтичен отдиш	Рехабилитация (след заболяване)	Козметична хирургия
Йога и медитация	Спорт и фитнес	Рехабилитация (лайфстайл)	Лечение и възстановяване	Зъболечение
Духовен	Терапии за разкрасяване	Терапевтична рекреация	Рехабилитация, свързана със заболявания	Козметична хирургия
Нова епоха	Процедури за удоволствие	Професионален уелнес		Операции
		Таласотерапия		
		Програми за хранене и детоксикация		

Източник: Smith и Puczkó (2009)

ския сезон. Медицинският туризъм и спа туризмът са едни от най-важните фактори и приоритет за туристическата индустрия на Унгария както досега, така и за в бъдеще. Видовете здравен туризъм, които се развиват в Унгария, са представени на Таблица 2. Здравният туризъм в Унгария е около 4,7% от общия туризъм, въпреки че това е основен приоритет на правителството (3).

Общо 137 населени места развиват медицински туризъм, като 14 от тях са определени като лечебни: Balatonfüred, Bük, Debrecen, Eger, Gyöngyös (Kékestető), Gyula, Hajdúszoboszló, Harkány, Hévíz, Miskolc (Lillafüred), Parádsárvár, Sopron (Balf) и Zalakaros. В тези курорти, свързани с медицински туризъм, живее почти половината от населението на страната и там се намират 61% от легловата база (6). Въз основа на физическите географски дадености, в унгарския спа и уелнес туризъм могат да се разграничат четири вида лечебни фактори (2):

- лечебни води;
- лечебна кал;
- климатолечение и лечебни пещери;
- мофети.

В Унгария има общо 17 сертифицирани лечебни места: Hévíz, Bükfürdő, Sárvár, Balf, Zalakaros, Harkány, Balatonfüred, Parádsárvár, Lillafüred, Kékestető, Eger, Mezőkövesd, Debrecen, Hajdúszoboszló, Gyula, Nyíregyháza-Sóstógyógyfürdő, Szigetvár;

- 36 сертифицирани спа хотела;
- 83 сертифицирани медикъл спа обекта;
- 5 лечебни пещери Abaliget, Lilafüred, Budapest, Tapolca, Jósvalkó;
- 224 минерални извора;
- 5 обекта с лечебна кал: Makó, Tiszasüly – Kolop, Hajdúszoboszló, Alsópáhok, Hévíz;
- 2 мофети: Mátraderecske и Parádfürdő (6).

В Унгария се справят успешно и със сезонните ограничения:

- при лечебния туризъм средният престой е като цяло по-продължителен;
- заетостта на хотелската база и частните квартири е по-висока при лечебния туризъм;
- при медицинския туризъм постъпленията са 30-35% по-високи в сравнение с останалите туристически сфери.

Развитието на спа и уелнес туризма в Унгария се характеризира с богати традиции и добре изградена спа култура. От Римско време се открояват Аквинкум – в днешна Будапеща, и някои други минерални бани. Има запазени спа обекти от времето на турската окупация, а балнеоложките разработки от 19-и век са фокусира-

ни главно върху курортите в Буда по това време. През социалистическия период са осъществени инвестиции в множество проекти, които дават основата на здравния туризъм в страната. С присъединяването на Унгария към Европейския съюз през 2004 г. в рамките на европейската регионална политика стават достъпни нови фондове за развитие на туризма и по-специално на спа туризма. Направените инвестиции коренно преструктурират унгарския туристически пазар, включително предлагането и дестинациите на здравния туризъм. След този период развитието на здравния туризъм е обвързано с новия план за развитие на Унгария (NDP II), който също е подкрепен от източници на ЕС и концентриран върху пространствено ориентирани принципи. Докато първият национален план за развитие привлича по-малко капитал в сектора (основно съсредоточен върху обновяването на спа обектите в Будапеща), вторият план „Сечени“, стартиран за периода 2007–2013 г., осигурява по-голямо капиталово участие (3,5,7). В рамките на плана „Сечени“ и програма „Сечени 2020“ първоначално акцентът е върху развитието на спа сектора, а по-късно върху предоставянето на подкрепа за повишаване капацитета на посетителите.

Първият цялостен план за развитие на здравния туризъм е публикуван през 2007 г., озаглавен „Националната стратегия за развитие на здравния туризъм 2007–2013 г.“, предоставяйки теоретична и професионална основа на политиката за развитие на здравния туризъм. Унгарското правителство подчертава ролята на спа, уелнес и медицинския туризъм на база на предоставяните услуги, качество, размер и привлекателност. Според тяхното значение спа центровете могат да бъдат класифицирани в следните категории:

- международни,
- национални,
- регионални
- и местни.

Съгласно този подход Националната стратегия за развитие на здравния туризъм разграничава 17 спа центъра и медицински обекти с международно значение, 60 с национално значение и 110 с местно значение (1,7).

Необходимо е да се подчертае, че въпреки отличния потенциал, дестинация Унгария е изправена пред нарастваща конкуренция на международния пазар на здравния туризъм. (1,5,6,7). Преките конкуренти на Унгария са европейски страни и по-специално съседните ѝ Австрия, Словения, Словакия, предлагащи минерални извори с национално и международно значение. Макар

и с по-различна структура на предлагане, наред със съседните страни, Чехия и Италия имат изключителни оферти за термален и медицински туризъм с международно значение на туристическия пазар. Уелнес туризмът, другият стълб на здравния туризъм, има още по-разнообразно проявление, тъй като природните ресурси тук играят по-малка роля. Освен преките съседи на Унгария и другите конкурентни дестинации, Полша трябва да се разглежда като сериозен конкурент по отношение на съществуващия и бъдещия потенциал на уелнес туризма (1,7).

Аспекти на развитие на медицинския туризъм в Унгария

Унгарската индустрия за медицински туризъм има огромен дял от европейския дентален туризъм, като 40% от европейските медицински туристи редовно влизат в страната в търсене на различни медицински услуги. В по-голямата си част те са граждани на страните от Западна Европа (1). Само унгарският пазар на дентален туризъм нарежда страната на второ място в международен план с пазарен дял от около 16%, малко зад Мексико – 20%. Потокът на дентални туристи в Унгария през 2007 и 2008 г. генерира приходи на стойност около 600 милиона щатски долара за унгарските зъболекари и хотелиери (3).

В последните години Унгария полага усилия да промени имиджа си от дестинация за **стоматологично лечение** и интензивно популяризира други медицински процедури. Редица клиники в Унгария предлагат пакети за медицински туризъм, които включват организиране на лечения, полети, трансфери и настаняване.

Унгарските медицински институции имат значителен опит и практика в тази индустрия от 80-те години на миналия век. Влизането на Унгария в Европейския съюз значително подобри и разнообрази медицинския туризъм в страната. Сред предлаганите лечения и медицински услуги са: козметична, ортопедична и очна хирургия, асистирана репродукция, антиейджинг, лечение на зависимости и затлъстяване, спа и уелнес терапии, дори кардио възстановителни терапии (6).

За устойчивото развитие на медицинския туризъм в Унгария допринася и наличието на добра законова база. Законите, уреждащи медицинската практика в Унгария, позволяват на жени без партньор да се подлагат на асистирана репродукция. Страната няма списък на чакащите за „ин витро“ лечение. Голяма част от пациентите с инфертилитет получават първоначална

консултация със специалист в рамките на месец след първия контакт.

В заключение може да се каже, че въпреки многопластовите кризи, които настъпват след ковид пандемията, въпреки намаляване на покупателната способност на гражданите от всички европейски страни, се очаква здравният туризъм и дестинациите за здравен туризъм да продължат да увеличават своето влияние и да вземат по-голямо участие в туристическия микс в бъдеще. Тяхното основно предимство е индивидуалният подход към всеки турист и възможностите за подобряване на здравето и качеството на живот на хората от всички възрасти.

Address for correspondence:

Siyka Katsarova

Medical University of Varna

55 Marin Drinov St

9002 Varna

e-mail: sisykatsarova@yahoo.co.uk

ЛИТЕРАТУРА

1. Tourism Observatory for Health, Wellness and Spa, The Economic Impacts of Health Tourism in Hévíz, Hévíz-Balaton Airport, Corp., Héví, 2013
2. Budapest Business Journal (2015), Mayor: Hévíz sees less Russian visitors, more Hungarian, Slovak, Czech (online) available at: www.bbj.hu/economy/mayor-heviz-sees-less-russian-visitors-more-hungarian-slovak-czech_102249, accessed on (13.02.2022)
3. More Russian tourists might visit Hévíz thanks to a direct flight (online), available at: www.dailynewshungary.com/more-russian-tourists-might-visit-heviz-thanks-to-a-direct-flight (13-07-2017), (accessed on 30.01.2022)
4. Klinikzentrum Bad Sulza GmbH, Bad Sulza, www.toskanaworld.net/de/58/klinikzentrum/klinik, (accessed on 23.02.2022)
5. Kostadinova T., Katsarova S. The importance of the European health tourism for the development of economy of wellbeing, 4th International Thematic Monograph: Modern Management Tools and Economy of Tourism Sector in Present Era, 2019 pp.527-539 DOI: <https://doi.org/10.31410/tmt.2019.527>
6. Pforr, C. et al. (2013), 'Health regions: building tourism destinations through networked regional core competencies', in: Voigt, C. and Pforr, C. (eds.), *Wellness Tourism*, Routledge, London, pp. 99–111
7. European spa association (ESPA), Европейска спа асоциация (ЕСПА) www.europeanspas.eu, (accessed on 25.01.2022)